

АНАЛІЗ ФІНАНСОВИХ РИЗИКІВ ТА МЕТОДИ ЇХ НЕЙТРАЛІЗАЦІЇ НА ПІДПРИЄМСТВІ

ENTERPRISE FINANCIAL RISKS ANALYSIS AND NEUTRALIZATION METHODS

У статті розкрито зміст поняття «фінансовий ризик» та його характеристики. Надано змістовну класифікацію цих ризиків та розглянуто особливості їх управління. Для ефективного управління фінансовими ризиками необхідно спиратись на наукові розробки, вмело комбінувати відомі методи й застосовувати їх у щоденній роботі. Запропоновано ефективний механізм нейтралізації фінансових ризиків та виділено із загальної сукупності найбільш оптимальні методи для їх використання на підприємстві. Визначено, що ризики взаємопов'язані, отже, виникнення одного ризику на підприємстві може призвести до появи інших. Найбільш загрозливими і руйнівними є саме фінансові ризики підприємства. В сучасних умовах для підприємств найбільш дієвими методами зниження й нейтралізації фінансових ризиків є їх мінімізація, страхування та диверсифікація. Встановлено, що для компенсації недосконалостей ринку підприємство має своєчасно ідентифікувати та оцінити ризик і ефективно управляти ним.

Ключові слова: фінансові ризики, класифікація фінансових ризиків, методи нейтралізації фінансових ризиків, управління фінансовими ризиками, характеристики фінансових ризиків.

В статье раскрыты содержание понятия «финансовый риск» и его характеристики.

Предоставлена содержательная классификация этих рисков и рассмотрены особенности их управления. Для эффективного управления финансовыми рисками необходимо опираться на научные разработки, умело комбинировать известные методы и применять их в ежедневной работе. Предложен эффективный механизм нейтрализации финансовых рисков и выделены из общей совокупности наиболее оптимальные методы для их использования на предприятии. Определено, что риски взаимосвязаны, значит, возникновение одного риска на предприятии может привести к появлению других. Наиболее угрожающими и разрушительными являются именно финансовые риски предприятия. В современных условиях для предприятий наиболее действенными методами снижения и нейтрализации финансовых рисков являются их минимизация, страхование и диверсификация. Установлено, что для компенсации несовершенств рынка предприятие должно своевременно идентифицировать и оценить риск и эффективно управлять им.

Ключевые слова: финансовые риски, классификация финансовых рисков, методы нейтрализации финансовых рисков, управление финансовыми рисками, характеристики финансовых рисков.

УДК 330.131.7:336

<https://doi.org/10.32843/infrastruct43-70>

Пожар Є.П.

к.е.н., викладач кафедри фінансів
Черкаський державний технологічний
університет

Pozhar Ievgeniya

Cherkasy State Technological University

The article describes the meaning of the term "financial risk" and discusses its characteristics. A meaningful classification of these risks is provided. Financial enterprise risk management is based on anticipation and neutralization of negative consequences. Features of financial risk management are considered. Financial enterprise risk management must be relied on scientific developments by combining well-known methods and used in a daily work. To be successful, enterprises must take into account risk factors during the decision-making process based on risk management techniques. If the risk assessment identifies wrong, the entity can lose a significant amount or going bankrupt. One of the major problems in practice is lack of information needed to assess risk. An enterprise can minimize financial risk both by establishing and using internal financial standards during the process of program developing and carrying out certain financial transactions or financial activity of the enterprise as a whole as well as using external insurance. An effective mechanism of financial risk neutralization has been proposed and the most optimal methods for their use in the enterprise have been singled out from the total population. It's been determined that the main role in a system of financial risk management at the enterprise precisely belongs to the internal mechanisms of their neutralization. In the current context, the most effective methods of reducing and neutralizing financial risk for enterprises are reduction, insurance and diversification. All methods have limitations. That's why for best results a combination of risk neutralization techniques should be used. It is established that in order to compensate for market imperfections, an enterprise should identify and evaluate risk in a timely manner and manage it effectively. Without the mechanism of financial risk neutralization, a proper functioning of the enterprise is impossible. The problem of financial risks minimization is especially acute in Enterprises. In present-day realities and the world's difficult financial and economic situation in the world the problem of financial risks minimization is especially acute.

Key words: financial risks, financial risks classification, methods of neutralization of financial risks, financial risk management, characteristics of financial risks.

Постановка проблеми. Особливо гостро в сучасних економічних умовах постали проблеми управління ризиками підприємств, діяльність яких безпосередньо визначається економічною ситуацією в країні. У світі зараз масштабна фінансово-економічна криза через пандемію коронавірусної інфекції Covid-19. Україна перебуває в стані економічної, політичної та соціальної кризи. Мінливість фінансового середовища зумовлює необхідність зміни методів нейтралізації фінансових ризиків.

Застосування нових підходів до виробництва, використання сучасних інформаційних технологій під час управління підприємством приводять

до значних змін у ризиках. Як наслідок, зростає потреба вдосконалення методів планування, прогнозування, ідентифікації та оцінювання фінансових ризиків підприємства.

Для ефективного функціонування підприємства не завжди достатньо тільки залучення додаткових капітальних вкладень. Здебільшого фактори зовнішнього та внутрішнього середовища негативно впливають на фінансову діяльність підприємства, в результаті чого виникають різні види ризиків, що може призвести до фінансових втрат. Саме тому значної уваги потребує вирішення проблеми нейтралізації та мінімізації фінансових ризиків на підприємствах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Дослідженню особливостей фінансових ризиків та методів управління ними присвятили свої праці такі вчені, як С.С. Осадець, Р.В. Пікус, Г.О. Крамаренко, І.А. Бланк, Л.О. Коваленко, О.Б. Жихор [1–8]. В процесі здійснення підприємницької діяльності поява одного виду ризику може призвести до настання інших ризиків. Головна проблема – це вибір правильного методу запобігання ризикам. Оскільки фінансові ризики підприємств є найбільш загрозливими й руйнівними, існує необхідність їх подальшого наукового дослідження.

Постановка завдання. Мета статті полягає в узагальненні теоретичних знань стосовно визначення категорії «ризик» та процесу її становлення, опрацювання методології управління фінансовими ризиками, які передбачають виявлення, аналіз та розроблення методів нейтралізації фінансових ризиків підприємства.

Виклад основного матеріалу дослідження.

В умовах ринкової економіки ризик є ключовим елементом підприємництва. Підприємницька діяльність завжди перебуває під впливом внутрішніх і зовнішніх чинників. Характеризуючи чинники, які можуть мати негативний вплив на діяльність підприємства, науковці використовують такі терміни, як «ризик» та «загроза». Сам термін «ризик» походить від латинського слова “rescum”, що перекладається як «скеля» або «небезпека зіткнення зі скелею» [1, с. 12]. Філологи першими почали опановувати поняття ризику. Пізніше дослідженню ризику приділили увагу вчені-економісти. Попри численні дослідження, досі не існує чіткого визначення цих понять.

У вітчизняній економічній літературі ставлення до поняття економічного ризику було неоднозначним. Актуальним аналіз фактору ризику став лише в пострадянському просторі, оскільки в період планової економіки будь-яке дослідження з цієї теми вважалося недоречним. Наша наука у 1917–1990 рр. характеризувалась запереченням категорії ризику. У новітній історії питанням ризику займалися такі вчені-економісти, як О.П. Альгін, П.П. Грабовий, В.І. Успенко, Б. Гардінер, І.Т. Балабанов. Практичні аспекти теорії ризику розглядаються у працях О.Б. Ширінської, Г. Клейнера, В.В. Аленічева, О.І. Ястремського та інших науковців [1; 2].

На основі напрацювань вітчизняних та зарубіжних учених у теорії сформульовано визначення ризику. Ризик – це можливість настання негативної події, результатом якої можуть бути фінансові втрати та збитки.

Фінансову діяльність суб'єктів господарювання завжди супроводжують ризики. Фінансові ризики відіграють найбільшу роль серед інших ризиків підприємства. В результаті мінливості економічного середовища, появи нових фінансових

інструментів і новітніх технологій збільшується вплив фінансових ризиків на результати діяльності підприємства.

Фінансова діяльність будь якого підприємства пов'язана з великою кількістю ризиків. Саме фінансові ризики найсильніше впливають на ефективну діяльність підприємства.

Фінансові ризики – це ризики, які характеризуються ймовірністю втрат грошових коштів у підприємницькій діяльності [2, с. 37].

Настання фінансового ризику не завжди приводить до негативних наслідків. І.О. Бланк зазначає, що наслідки фінансового ризику можуть характеризуватись як позитивними, так і негативними результатами фінансової діяльності, проте в теорії та господарській практиці рівень фінансового ризику оцінюється перш за все розмірами можливого економічного збитку [4, с. 20].

Фінансові ризики підприємства мають такі основні характеристики [5; 6]:

- 1) економічна природа;
- 2) об'єктивність прояву;
- 3) суб'єктивність оцінки;
- 4) можливість настання несприятливих наслідків;
- 5) ймовірність реалізації;
- 6) зв'язок із фінансовими потоками як всередині підприємства, так і поза ним;
- 7) неможливість визначити фінансовий результат під час прийняття управлінського рішення;
- 8) залежність від суб'єктивних об'єктивних факторів;
- 9) залежність від часу проведення фінансової операції.

Наведені характеристики фінансового ризику дають можливість визначити його як результат вибору керівником рішення, яке спрямоване на уникнення негативних наслідків під час настання ризикової події.

Існує велика різноманітність фінансових ризиків. Для вибору правильних методів нейтралізації фінансових ризиків їх необхідно класифікувати (табл. 1).

Таким чином, можна зауважити, що ризики взаємопов'язані, отже, виникнення одного ризику на підприємстві може призвести до появи інших.

Головне, правильно вибрати методи уникнення можливих ризиків або мінімізації негативних наслідків, якщо настання ризику не уникнути.

Під час виникнення ризику основним завданням управління фінансовими ризиками є мінімізація фінансових збитків.

Управління ризиками – це процес прийняття та виконання управлінських рішень, спрямованих на зниження ймовірності виникнення несприятливого результату та мінімізацію можливих втрат, викликаних його реалізацією. В рамках управління ризиками здійснюється кількісне та якісне

Класифікація фінансових ризиків підприємства

Показник	Види	
За джерелами виникнення	Систематичний або ринковий ризик	
	Несистематичний або специфічний ризик	
За об'єктом оцінювання	Ризик окремої фінансової операції	
	Ризик певної сукупності фінансових операцій	
	Ризик різних видів фінансової діяльності	
	Ризик фінансової діяльності підприємства	
За можливістю страхування	Страхований фінансовий ризик	
	Нестрахований фінансовий ризик	
За сукупністю фінансових інструментів	Індивідуальний фінансовий ризик	
	Портфельний фінансовий ризик	
За видами	Систематичні фінансові ризики	Процентний ризик
		Валютний ризик
		Ризик зміни цінних індексів на активи фінансового ринку
	Несистематичні фінансові ризики	Ризик неплатоспроможності підприємства
		Ризик зниження фінансової стійкості
		Кредитний ризик
		Інвестиційний ризик
		Податковий ризик
		Інноваційний ризик
		Інфляційний ризик
Політичний ризик та інші види ризиків		
За характером прояву в часі	Постійний фінансовий ризик	
	Тимчасовий фінансовий ризик	
За рівнем ймовірності реалізації	Фінансовий ризик із низьким рівнем ймовірності реалізації	
	Фінансовий ризик із середнім рівнем ймовірності реалізації	
	Фінансовий ризик із високим рівнем ймовірності реалізації	
За можливістю передбачення	Прогнозований фінансовий ризик	
	Непрогнозований фінансовий ризик	
За фінансовими наслідками	Ризик, що призводить тільки до економічних втрат	
	Ризик, що приводить як до економічних втрат, так і до додаткових доходів	
	Ризик, що призводить до втраченої вигоди	
За комплексністю	Простий фінансовий ризик	
	Складний фінансовий ризик	
За рівнем фінансових втрат	Допустимий фінансовий ризик	
	Критичний фінансовий ризик	
	Катастрофічний фінансовий ризик	

Джерело: складено автором на основі [2; 4; 7]

оцінювання ймовірності досягнення передбачуваного результату, невдачі та відхилення від мети [8, с. 54].

Під час управління ризиками перш за все необхідно ідентифікувати наявні ризики.

Система управління ризиками має такі основні етапи [8]: ідентифікація, оцінювання ризиків, нейтралізація ризиків.

На першому етапі для кожного виду господарської діяльності ідентифікуються притаманні їм ризики, на основі чого формується перелік можливих несистематичних ризиків підприємства.

На другому етапі визначається перелік систематичних ризиків господарської діяльності підприємства.

На третьому етапі формується основний перелік усіх фінансових ризиків діяльності підприємства, як систематичних, так і несистематичних.

Для нейтралізації фінансових ризиків використовуються системи внутрішніх та зовнішніх механізмів мінімізації. Основна роль належить саме внутрішнім механізмам нейтралізації фінансових ризиків на підприємстві.

Основні методи системи внутрішніх механізмів нейтралізації фінансових ризиків наведені на рис. 1.

Кожен з наведених методів має свої обмеження в застосуванні, але правильне поєднання й використання цих методів сприяє зменшенню впливу фінансових ризиків на діяльність підприємства.

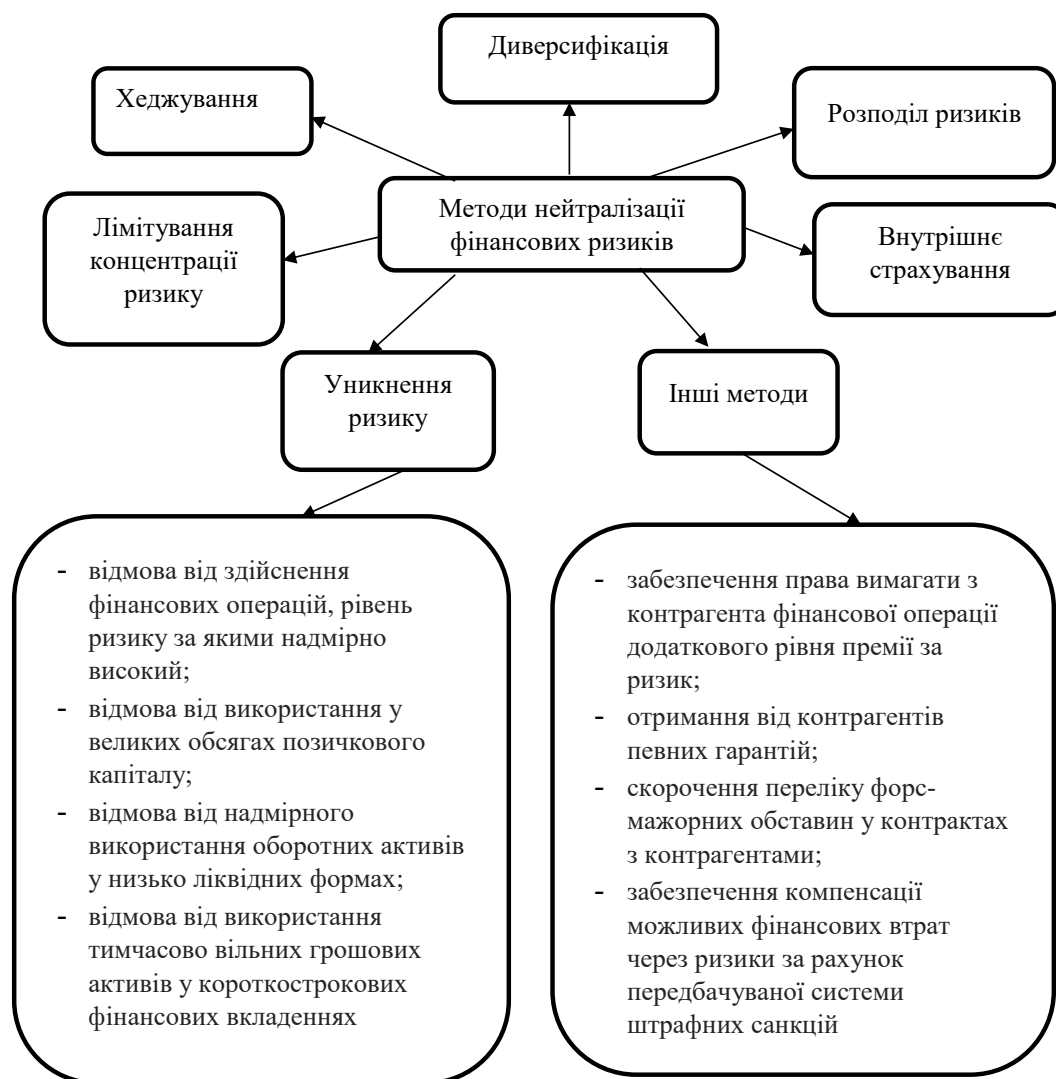

Рис. 1. Методи внутрішніх механізмів нейтралізації фінансових ризиків

Джерело: складено автором на основі [7; 8; 9]

В реаліях сьогодення для підприємств найбільш дієвими методами зниження й нейтралізації фінансових ризиків є їх мінімізація, страхування (зовнішнє й внутрішнє) та диверсифікація.

Щоб мінімізувати негативні наслідки сучасної світової економічної кризи, підприємствам необхідно приймати нетрадиційні та сміливі рішення. Підприємства мають вчасно ідентифікувати всі можливі ризики та правильно оцінювати їх можливі наслідки для прийняття ефективних управлінських рішень задля уникнення фінансових втрат і негативних наслідків.

Висновки з проведеного дослідження. У сучасних реаліях важливою є проблема забезпечення фінансової безпеки підприємства. Особливо ця проблема загострюється у період теперішньої економічної та фінансової світової кризи.

Ефективне управління фінансовими ризиками та вибір правильного методу нейтралізації ризиків

дадуть змогу підприємству стабільно функціонувати й розвиватися.

На основі проведеного дослідження можна стверджувати, що існує необхідність розроблення конкретних рекомендацій стосовно методів мінімізації та уникнення фінансових ризиків на підприємстві.

Подальших досліджень потребують питання, пов'язані з методами управління фінансовими ризиками та їх нейтралізації в системі забезпечення ефективної фінансово-економічної діяльності підприємства.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Альгин А.П. Риск и его роль в общественной жизни. Москва : Мысль, 1989. 187 с.
2. Пікус Р.В. Управління фінансовими ризиками : навчальний посібник. Київ : Знання, 2010. 598 с.
3. Крамаренко Г.О., Чорна О.Є. Фінансовий менеджмент : підручник. Київ : Центр навчальної літератури, 2006. 520 с.

4. Бланк И.А. Финансовый менеджмент : учебный курс. 2-е изд., перераб. и доп. Киев : Эльга, Ника-Центр, 2004. 656 с.

5. Коваленко Л.О. Финансовый менеджмент : навчальний посібник. 2-ге вид., перероб. і доп. Київ : Знання, 2005. 485 с.

6. Токаренко Г.С. Прогнозирование рисков в компании. *Финансовый менеджмент*. 2006. № 3. 142 с.

7. Жихор О.Б. Управління фінансовими ризиками та методи їх нейтралізації на підприємстві. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики*. 2011. Т. 2. № 11.

8. Лукьяненко А.В. Управление финансовыми рисками предприятия. *Международный журнал прикладных и фундаментальных исследований*. 2015. № 8. 131 с.

9. Орлик О.В. Механізм управління фінансово-економічною безпекою підприємства та його основні складові. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики*. 2015. Вип. 2 (19). 232 с.

REFERENCES:

1. Al'gin A.P. (1989) Risk i ego rol' v obshhestvennoj zhizni. [Risk and its role in public life]. *M. : Mysl'* (in Russian).

2. Pikus R.V. (2010) Upravlinnja finansovymu ryzykamy : navch. posib. [Financial Risk Management: Educ. tool]. *K. : Knowledge* (in Ukrainian).

3. Kramarenko G.O., Chorna O.Je. (2006) Finansovyj menedzhment : pidruch. [Financial management : textbook]. *K. : Center for Educational Literature* (in Ukrainian).

4. Blank I.A. (2004) Finansovyj menedzhment: Uchebnyj kurs. [Financial Management: Training Course]. 2nd ed., Revised. and add. *K. : Elga, Nika-Center* (in Russian).

5. Kovalenko L.O. (2005) Finansovyj menedzhment: navch. posib. [Financial Management: Educ. tool]. 2nd ed., Remaking. and ext. *K. : Knowledge* (in Ukrainian).

6. Tokarenko G.S. (2006) Prognozirovanie riskov v kompanii. [Forecasting risks in the company]. *Financial management*. No. 3 (in Russian).

7. Zhyhor O.B. (2011) Upravlinnja finansovymu ryzykamy ta metody i'h nejtralizacii' na pidpryjemstvi. [Management of financial risks and methods of their neutralization at the enterprise]. *Financial and credit activities: problems of theory and practice*. Vol. 2. No. 11.

8. Luk'janenko A.V. (2015) Upravlenie finansovymi riskami predprijatija. [Financial risk management]. *International Journal of Applied and Basic Research*. № 8 (in Russian).

9. Orlyk O.V. (2015) Mehanizm upravlinnja finansovo-ekonomichnoju bezpekoju pidpryjemstva ta jogo osnovni skladovi. [The mechanism of financial and economic security management of the enterprise and its main components]. *Financial and credit activities: problems of theory and practice*. Vol. 2 (19).